

РЕЦЕНЗІЇ Й ОГЛЯДИ

Туранли Ф.

Козацька доба історії України в османсько-турецьких писемних джерелах (друга половина XVI – перша чверть XVIII століття). – К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2016. – 606 с.

Дурість-бо людська найбільше
дивується і поважає
Те, що ховається в марних словах,
загадкових і темних,
Правдою ті уважаючи речі,
що звуком приємним
Слух дотикають і думку приглушують
дзвоном добірним.
Тит Лукрецій Кар

Рецензована книжка, як й інші публікації Фергада Туранли – це малограмотна маячня. Вистачить подивитися на назву¹. Аргументи та висновки тим більше не надаються для аналітичної рецензії. Утім навряд чи на таку існує запит, адже в Україні істориків-тюркологів – одиниці (подібних спеціалістів у нашій країні не готують), тоді як фахівці з української історії по-провінційному не наважуються оцінювати студії, оперті на іншомовні джерела. Тому, власне, спеціальний аналіз вад першої книжки цього ж автора² виявився марним, знайшовши відгук лише у поодиноких

¹ Окрім того, що термін «козацька доба» суперечливий (адже в Україні існували й інші стани), хронологічні межі книжки значно вужчі за «козацькі часи», якщо користуватися термінологією М.Грушевського. Автор не пояснює запроваджених обмежень. За рамки об'єкту історії України винесено й османський південь, включно з Кримським ханством, що суперечить візії О.Пріцака, якому посвячено цю книжку. Поняття «османсько-турецькі писемні джерела» – плеоназм, тому що термін «османсько-турецький» уживається саме для літературного, отже писемного варіанту турецької мови. Так що сама назва книжки попереджає навіть про нудний виклад.

² Див.: *Галенко О. Hortus Orientalis // Український гуманітарний огляд. – Вип.5. – К., 2001. – С.173–192 («Бровко і Цуцик»); Його ж. Поговоримо про іхтіологію (з приводу відповіді Ферхада Туранли на мою рецензію) // Там само. – Вип.6. – К., 2001. – С.213–216.*

фахівців³. Ніхто навіть не зауважує, що Ф.Туранли сам тихцем зізнається у власній некомпетентності⁴, та й плагіаті⁵.

Отож рецензована книжка має грифи аж двох установ: Інституту сходознавства НАН України, Львівського національного університету імені Івана Франка; трьох (!) редакторів: «наукового» (Я.Калакура), «літературного» (А.Лучик), «відповідального» (Ю.Кочубей); трьох рецензентів: О.Бачинська, С.Леп'явко, турецький історик Юджель Озтюрк. Випустило працю Ф.Туранли у світ наукове видавництво – видавничий дім «Києво-Могилянська академія».

Утім сам автор цілком тверезо оцінює власний твір, адже він... ховає його від усіх! У редакції «Українського історичного журналу» про книжку стало відомо завдяки рецензії на неї Віталія Щербака. Однак самої праці рецензент не те що не надав, а навіть не показав. Видавництво «Києво-Могилянська академія» теж не оголосило про випуск книги, а на звернення редакції часопису там пояснили, що наклад видання дуже малий, і що віддруковані на той момент примірники вже забрав автор, утім пообіцяли передати йому запит. Незабаром Ф.Туранли, справді, особисто з'явився в редакції «УІЖ», продемонстрував один примірник, але відразу його й забрав (!), позаяк, мовляв, у нього більше немає, а наявний конче потрібен «для захисту»⁶. Автор пообіцяв обдарувати редакцію, та ще й із відповідним написом, уже у сані доктора наук, адже посольства Туреччини та Саудівської Аравії фінансуватимуть друк додаткового накладу⁷, а поки що квапив із публікацією рецензії В.Щербака.

³ Н.Яковенко в огляді 5-го випуску «УГО» згадала про мою рецензію: «[...] Ф.Туранли рецензент цілком переконливо закидає невігластво та схильність до плагіату» (див.: Критика. – Вип. 7/8. – К., 2001. – С.3). Московський тюрколог І.Зайцев висловився так: «Працю Ф.Туранли [...] було підано справедливої й жорсткої критиці О.Галенка та з наукового погляду вона цінності не представляє» (див.: *Зайцев І.В.* Крымская историографическая традиция XV–XVIII вв.: Пути развития. Рукописи, тексты, источники. – Москва, 2009. – С.127, прим.101).

⁴ Лише два приклади. У рецензованій книжці автор виступає під іменем «Ферґад», а не «Ферґад», як раніше. Це – поступка моєму ранішому зауваженню щодо правопису цього імені (див.: *Галенко О.* Hortus Orientalis. – С.179). Другий приклад – уточнення назви «Хроніки Сілягдара». Свою назву вона бере від титулу її укладача – Сілягдар («Зброєносець») і не може означати «хроніку зброєносців», як це раніше представляв Ф.Туранли (див.: Там само. – С.176). Інша річ, що нова версія назви «Історія Зброєносця» (с.46 у рецензованому виданні) теж не годиться, адже титул є складовою власного імені й не потребує перекладу. Та й хроніка має авторську назву «Оповідь перемоги» («Nusretname»).

⁵ До своєї першої книжки Ф.Туранли вклав велику транслітерацію латиницею поеми Мегмеда Сенаї про Іслама Герєя. У рецензії я зауважив, що примітка на першій сторінці цієї транслітерації не відповідала виглядом решті тексту й наводила на підозри щодо плагіату (див.: *Галенко О.* Hortus Orientalis. – С.189–190). У відповідь на виправдання Ф.Туранли (див.: *Туранли Ф.* Лжегерояндвий куц великовченості... // Український гуманітарний огляд. – Вип.6. – К., 2001. – С.204–212) я навів також інші ознаки плагіату (див.: *Галенко О.* Поговоримо про іхтіологію // Там само. – С.213–216). Мої аргументи досягли мети, тому коли цю саму транслітерацію Ф.Туранли передрукував і у своїй наступній книжці «Тюркські джерела до історії України» (Київ, 2010 р., 368 с.), то прибрав оту зрадливу примітку (с.277), звісно, без подяк за слушне зауваження. Утім рецензована книжка теж не згадує про дискусію на шпальтах «УГО».

⁶ Ця подія фіксується 26 грудня 2016 р., що припадає на день народження автора. Це зайвий раз демонструє режим секретності, яким він оточив свою книжку. Про день народження повідомляє тристорінковий curriculum vitae, уміщений у рецензованому виданні на с.586–588.

⁷ Видавництво таки оголосило про книжку, але під виглядом об'яви на замовлення з додаткового тиражу («Готується до друку додатковий тираж!»). Коштуватиме примірник на замовлення – 300 або 330 грн (саме так, чомусь указано дві ціни). Отож натяки на закордонних спонсорів – блеф (див.: [Електронний ресурс]: <http://publish-ukma.kiev.ua/ua/katalog/istoriya/293-kozacka-doba-istoriyi-ukrayini.html>; сторінку відвідано 17 лютого 2017 р.).

Зрозуміло, що за таких умов редакція «Українського історичного журналу» була змушена затримати відгук В.Щербака, а тим часом дирекція Інституту історії України НАНУ таки роздобула та скопіювала секретну книжку (між іншим, її заявлений наклад – 500 прим.).

З огляду на переконливі ознаки авторської самооцінки, логічно постає питання: як ця книга змогла здобути гарантів її наукових (предметно – докторських) стандартів? Очевидно, що головна підозра падає на апробантів видання. Справді, нещодавні публікації Інституту сходознавства імені А.Кримського НАН України ставлять під сумнів компетентність його вченої ради⁸. Брак апробації в Києво-Могилянській академії, яка видала книжку, свідчить, що автор не здобув фахової підтримки в авторитетній кафедрі історії цього вишу, зате, як не парадоксально, тішиться покровительством вищого начальства⁹. Науковий редактор (Я.Калакура, Київський національний університет імені Тараса Шевченка) спеціалізується на українській історіографії, а це явно не відповідає тематиці рецензованої книги (історія України, тюркологія), що, утім, не є дивиною для представників історіографічного цеху в пострадянській Україні. Власне серед редакторів і рецензентів видання взагалі немає жодної (!) особи з потрібною кваліфікацією, адже п'ятеро з них не знають османсько-турецької, а Ю.Озтюрк – української мови.

Певно, не обійшлося й без людської недосконалості... Так, обидва опублікованих на цей момент відгуки на монографію Ф.Туранли – а це згадана рецензія В.Щербака, а також допис І.Патриляка (Київський національний університет імені Тараса Шевченка) – мають нечіткі сліди авторства... самого Ф.Туранли¹⁰.

⁸ Див.: *Галенко О.* [Рец.] «Путешествие патриарха Антиохийского Макария»: Киевский список рукописи Павла Алеппского / Изд., пер., комм., предисл. Ю.И.Петровой, под ред. В.С.Рыбалкина. – К.: Институт востоковедения им. А.Е.Крымского НАН Украины, 2015. – 268 с. // *Український історичний журнал.* – 2016. – №1. – С.199–206.

⁹ Серед добродів є й колишній президент і теперішній голова вченої ради Національного університету «Києво-Могилянська академія» С.Квіт, під час ректорської каденції якого Ф.Туранли влаштувався працювати до цього вишу. С.Квіт знехтував критикою свого піклванця в «Українському гуманітарному огляді», хоч журнал видається під грифом цього ж університету (примірник зі своєю рецензією я вручив йому особисто). На відміну від ректора, кафедра історії дотримується послідовності, тому Ф.Туранли, попри амбіції історика, притулився на кафедрі загального та слов'янського мовознавства. Завідує нею В.Лучик, а професорка цієї ж кафедри А.Лучик (sic!) значиться «літературним редактором» у рецензованій книжці (як і, до речі, у попередній). На сайті цієї кафедри Ф.Туранли представляється автором двох монографій (див.: [Електронний ресурс]: <http://www.ukma.edu.ua/index.php/osvita/fakulteti/fgn/kafedra-movoznavstva>; сторінку відвідано 17 лютого 2017 р.), хоч за жанром це – публікації джерел.

¹⁰ Рецензії виставлено на згаданому у прим.7 сайті видавництва НаУКМА. Окрім того, відгук І.Патриляка раніше вийшов у «Віснику Київського національного університету імені Тараса Шевченка», серія «Історія» (2016 р., №3 (130), с.87–88; див. також: [Електронний ресурс]: <http://bulletin.history.univ.kiev.ua/images/pdf-nomery/130/130.pdf>).

Крім кострубатого та нерідко безладного викладу, «фірмова» ознака стилю Ф.Туранли – рясне й часто недоречне використання слів «зазначений», «згаданий» чи подібних. На них можна надібати вже в першому абзаці, а то й у першому реченні тексту. Так, у рецензії В.Щербака перший абзац закінчується тирадою про «свідчення нового оптимістичного імпульсу в розвитку означеної галузі». Ту саму руку видає й майже ідентичне «зазначена галузь» у першому реченні з передмови Ю.Озтюрка в рецензованій книжці (докл. про це далі): «Монографія «Козацька доба історії України в османсько-турецьких писемних джерелах (друга половина XVI – перша чверть XVIII століття)» Фергада Туранли є першим комплексним джерелознавчим дослідженням у

Утім не слід недооцінювати й ролі автора, тим більше що він уже довів, що не гребує підлогом¹¹. Тому, ураховуючи сумнівну якість наукової апробації нової книжки Ф.Туранли, метою цієї рецензії є виявлення саме ознак шахраювання. Для цього обмежимося трьома елементами оформлення, від яких залежало враження про науковий рівень видання. Це – список джерел, зразки османських джерел та передмова Ю.Озтюрка. Вони були покликані засвідчити (себто справити враження) вміння автора читати османсько-турецькі джерела, його працьовитість та міжнародне визнання наукових заслуг.

Список джерел. Здатність Ф.Туранли читати незрозумілу мову демонструє картинка, що складається з шести сторінок (с.434–439), ущерть записаних – щось із 30 рядків на сторінку – арабськими літерами. Вона називається «Писемні джерела арабографічним письмом». У дійсності у цьому списку 11 джерел, із них 10 видань (не рукописів) творів авторства Ібрагіма Печеві, Кятіба Челебі, Сенаї, Галіма Ґерея, Сілягдара, Евлії Челебі, Мустафи Наїми, Мегмеда Рашида, Абдулґаффара Киримі, Ферідуна. А такий довгий цей список вийшов за рахунок того, що деякі твори поділялися на томи або видавалися в кількох томах, тож Ф.Туранли присвятив кожному тому номер і переписав один і той самий заголовок. Наприклад, для «Історії Наїми» потрібно було 6 позицій для кожного тому (у списку це №13–18). Але й одержаного списку з 21 заголовка вистачило б хіба на 1 сторінку. Решта – 5 сторінок – це заголовки використаних підрозділів. Османські нарративні твори (хроніки, життєписи, подорожні записи тощо) звичайно поділялися на невеличкі розділи, присвячені окремій події, тож ці готові заголовки допомагали у створенні потрібної картинки. На щастя для тих, хто не знає османсько-турецької мови, нумерація дозволяє побачити ієрархію у списку. Заголовки праць та окремих томів

зазначеній галузі» (с.7). У рецензії І.Патриляка хоч і відчувається стороння редакція, але по одному разу все ж проходилося «зазначений період», «згадана монографія».

Та справжнього автора в обох відгуках видають надмірні апології на свою адресу й самовпевнені заяви про те, що його книга робить внесок до «української османістики» або «української тюркології». Жоден із рецензентів, які підписалися під цими заявами, не має жодної компетенції в тюркології. А В.Щербак на додачу взяв на себе дві нечемності у заяві про нібито нікчемність османістики в Україні без Ф.Туранли: «Проте їх (треба: їхніх – О.Г.) зусиль виявилось недостатньо для повноцінного розвитку української османістики, що зумовило низький загальний рівень її результативності». Було поіменно перераховано шістьох тюркологів. П'ятьох із них уже немає серед нас. Але слова В.Щербака напевно дійдуть до В.Остапчука, професора османістики з Торонтського університету. Так само ця критика стосується й Інституту історії України НАНУ, в якому працює автор цих рядків, і де видається «Український історичний журнал», куди В.Щербак подав свою рецензію.

¹¹ Маю особистий досвід. Виступаючи упорядником (власне, редактором) збірки матеріалів конференції на вшанування О.Пріцака, я вважав за потрібне зробити примітку до статей Ф.Туранли та Г.Халимоненка про те, що названі особи не брали участі в конференції, і їхні тексти я не редагував. Це був компроміс із директором бібліотеки НАУКМА Т.Ярошенко, яка, не рахуючись із моїми протестами проти друкування дурниць під моїм іменем та ще й поданих із запізненням, включила ці статті до збірки, а Ф.Туранли – ще до складу редколегії. Звісно, з отаких потуранням з боку начальства останній якось примудрився виправити мою примітку у процесі друку так, що нібито він виголошував доповідь, а отже приписав мені свою брехню (див.: Спадщина Омеляна Пріцака та сучасні гуманітарні науки: Мат. міжнар. наук. конф. 28–30 травня 2008 р. – К., 2009. – С.269). Тільки ж він не подбав зробити таку саму послугу згаданому Г.Халимоненкові, отже оригінальний знак і смисл мого протесту у виданні зберігся (див.: Там само. – С.282).

пронумеровано наскрізно (до 21). А назви підрозділів мають перервну нумерацію, і їх номери вирізняються дужкою.

Інша річ, що під першим томом «Історії Наїми» (№13) не значиться жодного розділу. Дійсно, у першому томі цієї хроніки немає повідомлень про українських козаків, які займають увагу автора, а Кримське ханство він до об'єкту історії України не відносить. Не подано назв розділів і під двома томами подорожніх записок Евлії Челебі (№9–10), які теж мають підрозділи. Отже ці гасла хіба тільки наповнюють список, і то лише вибірково.

Мало того, Ф.Туранли ще погрожує, що список міг бути й довший. Це демонструють його приписки «та інші повідомлення», якими закінчується перелік розділів хроніки Сілягдара («Зброєносця») Финдиклили Мегмеда Агі (два томи під №7 і 8). Щоправда, цим же він фактично розписується в тому, що список друкував не він, бо ж зізнаватися в неповноті – небезпечно. Схоже на натяк, ніби якесь посольство, турецьке чи саудівське, ще допоможе додрукувати в довиданні?

На диво, у списку немає архівних матеріалів. У переліку арабографічних джерел лише один документ із варшавського Головного архіву давніх актів. Загадковим є брак тут гасла про султанський наказ (в оригіналі!) з Центрального державного історичного архіву України в м. Львів, на який автор посилається та ще й наводить його факсиміле (с.572).

Але головною сенсацією стала відсутність списку опрацьованих архівних фондів або бодай окремих документів з османських архівосховищ. Мало того, що сам Ф.Туранли без увагу про них поминає, так ще й турецький експерт хвалить книжку за введення в науковий обіг «архівних документів» (с.7 – український текст, с.11 – турецькою: «arşiv belgeleri»). Гасла про документи з архівними шифрами у списку є, але вони потрапили до розділу під заголовком «Писемні джерела латинською графікою» (sic!), ніби османці послуговувалися латиницею! Кожен із цих документів подано під окремим гаслом. Більше того, у гаслі цитується початок цих документів, займаючи декілька рядків – і це істотно збільшує обсяг не такого вже й великого списку зі 107 гасел. Архівні шифри починаються з абrevіатур латиницею BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) та TSMA (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi), і їх легко упізнати у цьому списку навіть не знаючи мови. Проте автор знайшов їх не в архіві, а запозичив із різних публікацій, де їх наведено в турецькій транскрипції латиницею, що й пояснює, чому ці посилання опинилися саме у цій частині бібліографії. Слід, однак, нагадати, що латиниця використовується в Турецькій Республіці з 1 листопада 1928 р., а османсько-турецька мова послуговувалася винятково арабським письмом. Отже Ф.Туранли не користувався оригіналами, а розподіл списку османських джерел на арабо- та «латинографічні» – нісенітниця.

Залишається тільки згадати, що у списку джерел латинською графікою повторно згадуються видання тих самих наративів, присутніх у списку арабографічних джерел (та ж таки «Історія Наїми» – №106–107, історія Сілягдара – №91–92, «Гюльбюн-і ханан» – №77 та ін.). Причому серед них трапляються і спрощені перекази (турецькою «sadeleştirme»), як щойно згадана хроніка

Сілягдара. Є тут і неосманські, але написані латинською графікою видання однієї з праць Кантеміра (англійською №74 та сучасною турецькою №80–81). Водночас парі османських рукописів, що зберігаються в бібліотеці Сулейманіє (№74, 89) – явно місце серед арабографічних джерел. Словом – цілковитий безлад.

Та для всіх, хто вміє бодай трохи розбирати латинські літери, головною родзинкою буде впізнати у списку «джерел» (!) також дисертації з Туреччини (№75, 90, 99), монографії з доданими джерелами (№86–87), та навіть статті з турецької «Ісламської енциклопедії» (№82). Цікаво, професори історії, чи то пак історіографії, які поручилися за Ф.Туранли, подарували б таке своїм студентам?..

Зразки османських джерел. Хоча з наведених спостережень здатність Ф.Туранли читати оригінальні архівні документи потрапляє під сумнів, треба ще з'ясувати походження факсимільних репродукцій османських документів, наведених у книзі. До того ж вони відзначені архівними шифрами. Для всіх випадків не можна напевно встановити, звідки їх роздобуто. Усе-таки в Туреччині копії архівних документів замовляються легко. Однак поза сумнівом автор не відкрив їх сам, а робив свій відбір за публікаціями латиницею. За архівним шифром факсимільний зразок №1 відповідає гаслу №94 зі списку джерел латинським письмом, зразок №4 – гаслу №93 з того самого списку, і відповідно: зразок №5 – гаслу №96 списку, зразок №6 – гаслу №72 списку, зразок №7 – гаслу №13 списку.

Для зразка №5 можна навіть точно вказати джерело даних про зміст та й самого зображення. У книжці воно відверто вказане в посиланні 678 (с.230), де цей документ передруковано арабськими та латинськими літерами з посиланням на посібник з османської палеографії й дипломатики: Ali Aktan, Osmanlı Paleografyası ve Siyasi Yazışmalar. İstanbul, 1995, Osmanlılar İlim ve İrfan Vakfı Yayınları, s.219; док. №31, факсиміле документа в додатку посібника (s.261). Словом, жодної інтриги насправді немає. Ідеться про документ, що випадково трапився авторові в підручнику, а не нібито під час його архівних розшуків.

Загадкові лише зразки №2–3. Обидва ці документа з історичного архіву у Львові є османськими оригіналами, писаними арабськими літерами. Але Ф.Туранли відніс їх до «писемних джерел кирилицею» (гасла №1–2). Принаймні не потрібно вміти читати по-турецьки, щоби переконатися.

Геть несподівана річ затесалася до зразків джерел на с.582–583 під заголовком «Трансформований зміст тексту «Становище козаків» з літопису Наїми». Це не що інше, як спрощений переказ сучасною турецькою мовою підрозділу хроніки. А транслітерований текст цього ж розділу вміщено перед ним. Слід зазначити, що таку саму штуку автор утнув і в ранішій своїй книжці¹².

¹² Туранли Ф.Г. Тюркські джерела до історії України. – К., 2010. – С.51–54. При цьому переклад українською Ф.Туранли робить саме з переказу (посилання не надане), а не з оригінального тексту. Пор. прямиий переклад цього самого розділу з джерела в: *Наїма Мустафа*. Гюсейнові гори у витягу історій із заходу та сходу (Повідомлення про Україну) / Пер. з османсько-турецької

Утім щойно згаданий зразок №2 – брат султана Сулеймана теж наведено й у транслітерації оригінального тексту, і в переказі сучасною турецькою мовою (с.184–185, прим.536, походження джерела не зазначене), причому переклад зроблено саме з переказу (с.184–186) та ще з непозначеними «поправками» від самого Ф.Туранли¹³.

Передмова. За передмову до книги насправді взято рецензію турецького історика Ю.Озтюрка. Наведено її оригінальний текст, а також у перекладах українською й англійською. В українському перекладі ця передмова вирізняється особливо пересмаленою маячнею, а ще – неприхованими компліментами на адресу Ф.Туранли. Навіть незнайомі з турецькою мовою мусять легко впізнати в ній стиль самого Ф.Туранли. Аби все-таки дізнатися, що ж насправді написав Ю.Озтюрк, пропоную декілька фрагментів у власному перекладі. Це робиться не лише, щоб викрити махінації Ф.Туранли, але й вступитися за репутацію його турецького добродія:

«Монографії Фергада Туранли [...] належить першість у своїй (не зазначеній – *О.Г.*) галузі з доволі багатьох кутів зору. Про них буде трохи нижче. Але перш за все пояснимо, чим вона особлива в найширшому розумінні. Ця монографія великою мірою важлива з того погляду, що пропонує султанські накази, листи, міждержавні угоди та інші подібні архівні матеріали, [а також] повідомлення хроністів про цю епоху, що були оповідані прозорим стилем.

Автор не вважає за достатнє запропонувати у своєму дослідженні джерела, а водночас відводить місце широкому аналізу, тлумаченню разом із методологією використання писемних джерел. Таким чином, пропонуючи доволі широке коло джерел для майбутніх досліджень у цій царині, він також надає важливі доповнення стосовно того, як ці джерела та в яких царинах можуть бути використані»¹⁴.

О.Галенка та О.Кульчинського. – К., 2016. – С.148–150. Зауважимо, що цитування та посилання на хроніку Сілягдара покликаються на видання переказу, а не оригіналу, що його підготував Ісмет Пармаксизоглу (с.101, 376, 409 та ін.).

¹³ У транслітерації з оригіналу місце видання берату було пропущене й позначене трикрапкою, у переказі пропуск супроводжено словами: «Місце написання документа не прочитуються» («Belgenin yazıldığı yer okunamamakta»). А от у перекладі Ф.Туранли впевнено востромив: «Місце написання [Стамбул]» (с.186). Крім підлогу та нехтування оригіналом, оця неузгодженість між оригіналом і переказом – з одного боку, та автором – з іншого, із головою видає ще й плагіат.

¹⁴

«Ferhad Turanlı'nın [...] monografisi bir çok açıdan sahasında ilk olma özelliği taşımaktadır. Bunlara aşağıda kısa kısa yer verilecektir. Ancak, öncelikle monografinin en genel anlamda nasıl bir özellik taşıdığını belirteceğiz. Bu monografi, Osmanlı sultanlarına ait buyruklar, mektuplar, iki ülke arasında yapılmış antlaşmalar gibi her türden arşiv belgelerine, döneminin (16. yüzyılın ortasından 18. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar) olaylarını belli yorumlarla nakleden vakanüvislere büyük ölçüde müracaat etmesi bakımından önem taşımaktadır.

Yazar, araştırmasında, kaynaklara müracaat etmeyi yeterli görmüyor aynı zamanda geniş tahlil ve aktarımlarla yazılı kaynak kullanma metodolojisine de yer veriyor. Bu suretle, bu alanda yapılacak araştırmalara geniş bir kaynak portföyü sunmak yanında, bu kaynaklardan nasıl ve hangi alanlarda istifade edilebileceği hususunda da önemli katkılar sağlıyor» (с.11).

Далі:

«Автор наочно розкриває, що турецький чинник відчутно впливав на політичну історію та соціально-економічний розвиток України впродовж досліджуваного часу. Під цим оглядом, із багатьох мов та діалектів, уживаних упродовж тюркської історії, а також і у Кримському ханстві, найважливішою була османсько-турецька, і виглядає потрібним, щоби писані нею джерела публікувалися за результатами літературно-мовознавчого аналізу в рамках загальнотеоретичного встановлення їх багатого змісту. Писемні джерела, що стосуються Кримського ханства, яке посідає найважливіше місце у стосунках України з Туреччиною, також значною мірою були писані цією мовою»¹⁵.

Із цитованих пасажів видно, що передмова – нейтральна аж до тривіальності рекомендація книжки. Предметніше рекламується турецький чинник в історії України, що й не дивно почути від турка. Це – слово людини, поверхово ознайомленої з рецензованим текстом, яка відбувається побажаннями, що не переобтяжують її відповідальністю. І турецький текст оригінальний. Але будучи переконаним, що ніхто з його гарантів не насмілиться взяти під сумнів його ж переклад, Ф.Туранли понаписував від імені свого сумлінного добродія бозна-що. Приміром: «у монографії залучено до наукового обігу велику кількість знайдених автором у фондах сховищ архівних документів», «автор [...] застосовує особливу методологію ретельного аналізу та інтерпретації матеріалів писемних джерел», якась «інтерпретаційно-когнітивна методологія з урахуванням принципів сучасного міждисциплінарного підходу», якісь «джерелознавчі пам'ятки, що зберігаються в архівних фондах Туреччини османського періоду» та ін.

Отже рецензована книжка подає приклад зухвалої шахрайства. На жаль, це не те шахрайство, яким один філософ жартома допікав іншому (Гераклітові) словами, цитованими в епіграфі. Тоді навіть не йшлося про махлювання. Просто один філософ таки розумів іншого, тоді як теперішні редактори, рецензенти й цілі вчені ради не дають собі з цим зайвого клопоту. Тим більше, коли книги друкуються легко, а техніка пішла далеко вперед від тростини та гусячого пера, дозволяючи елементарно красти чужий доробок. Рецензоване видання нагадує, що без особистої відповідальності науковців місце науки заступає маячня. Ця рецензія мала за скромну мету викликати в гарантів Ф.Туранли бажання почитати його книжку, адже її написано в основному зрозумілою їм мовою (хоч літредактор їй таки потрібен).

О.І.Галенко (Київ)

15

«Yazar, incelediği dönem boyunca Ukrayna siyasi tarihi, sosyal ve iktisadi gelişiminde Türk faktörünün etkili olduğu temasını göz önünde bulundurmaktadır. Bu bakımdan, Türk tarihi boyunca, ayrıca Kırım Hanlığındada kullanılan bir çok lehçe ve diyalektlerden en önemlisi olan Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metinlerin edebî ve filolojik açıdan tahlil edilerek genel teorik çerçevelerinin zengin içerikli tanımlarla aktarılması lüzumlu görülmüştür. Ukrayna-Türkiye ilişkilerinde en önemli yeri işgal eden Kırım Hanlığı'na ait yazılı metinler de büyük ölçüde bu dilde yazılmışlardır» (с.11).